

Вхід у змінному взутті

Щомісячне видання учнівського самоврядування
КЗ «Вінницький ліцей №16»
Березень, 2022

СПЕЦВІСТУСК

Чи думав ти, Тарас, що буде так?
Що всі твої слова стануть уроком,
Що набуває чинність з кожним роком,
З різницею, що вільний вже крипак!
Хоча, він вільний був й в твої часи,
Печатими прип'ятий несвободі,
І залишився невідкормим народом,
Бо вільний дух це не про кайдани!
І хоч лунають вибухи в наш час,
І ми згадали знову слово «ворог»,
Ми боремось, як завжди, й поборемо!
Бо ми за правду, а вона за нас!
І де ж їм знати, що ні нашу кров,
Ні наші душі вбити неможливо,
Бо ми із роду в рід несем любов
До всього, в чому бачим Україну!
У тебе теж була тоді своя війна,
Ти сів віру в нашу незалежність!
І кожен з нас сьогодні точно певний,
Поборемо, бо ненька в нас одна!

Ольга Шейх

Сьогодні, 9 березня, виповнюється 208 років від дня народження українського поета, прозаїка, мислителя, живописця, графіка, етнографа та громадського діяча Тараса Шевченка.

Біографія Тараса Шевченка трагічна і велична одночасно. Основну освіту поет здобув лише за два роки в церковноприходській школі. Багатьма знаннями поет завдячує баронесі Софії Григорівні Енгельгардт, яка навчала його польською та французькою мовами.

Кріпосний і син крипаків, сирота змалку, Тарас мав стати представником другого ешелону російської інтелігенції, але відчув поклик рідної крові. Шевченко став символом боротьби багатьох поколінь українців за свободу та незалежність, як у 19-ти 20 століттях, так і у 21-му столітті, коли нова російська імперія вкотре намагається знищити все українське.

Шевченко — символ війни та боротьби за свободу

Прикладом Шевченка надихається багато людей, його пророчі слова дають сили новим героям-захисникам. Тарас Шевченко був і досі є символом опору російській експансії не лише у Києві під час Революції Гідності, він надихав людей і на Донбасі, і зараз під час нападу Росії на Україну. У 21 столітті українці дають відсіч окупантам та захищають власну землю.

Це цікаво знати:

1. Тарас Шевченко був невисокого зросту – трохи більше 164 см.
2. Улюбленим напоєм Тараса був чай із ромом.
3. У 1975 році один із критеріїв на Меркурії був названий на честь Тараса Григоровича Шевченка.
4. 1384 – стільки пам'яток Тарасові Шевченку встановлено в світі. З них в Україні нараховується 1256 монументів, і ще 128 – в 35 країнах світу — Бразилії, США, Китаї тощо. Перший пам'ятник Тарасові Шевченку встановили в 1881 році в місті Форт-Шевченко.
5. Найменше в світі видання Кобзаря має розмір близько половини квадратного міліметра, що менше за макове зернятко. Створив його український майстер Микола Сядристий. Гортати сторінки збірки можна лише кіпчиком загостреного волоска через їхній неймовірно крихітний розмір.
6. За життя Кобзаря більше цінували як художника, ніж як поета. Він був улюбленим учнем Карла Брюллова, а в 1860 році був удостоєний звання Академіка гравіювання від Імператорської Академії мистецтв за гравюру за картинною Рембрандта Притча про робітників на винограднику.
7. 500 м² – площа найбільшого портрета Кобзаря. Написаний він у Харкові на стіні 17-поверхового будинку за адресою проїзд Садовий, 30, і внесений до Книги рекордів України. Графіті малювали ножами протягом двох тижнів.
8. Основну освіту Кобзар отримував всього лише 2 роки в церковно-приходській школі. Багатьма знаннями поет зобов'язаний баронесі Софії Григорівні Енгельгардт, яка навчала його польською та французькою мовами, але основні знання мов Тарас отримав від ласкаї.
9. Поет завжди одягався досить модно, оскільки добре заробляв у Петербурзі, будучи успішним портретистом. У своєму щоденнику він писав про величезне задоволення від придбання тумового плаща-максінгоша за 100 рублів, що було значною сумою для того часу.
10. 2500 рублів – еквівалент 45 кілограмів срібла – саме стільки було витрачено на викуп поета з кріпацтва. Заробити таку фантастичну суму зміг Карл Брюллов, написавши портрет Василя Жуковського і продавши його на аукціоні. За дев'ять даними, частина грошей була надана імператорською сім'єю. 400 рублів виділила сама імператриця Олександра Федорівна і по 300 рублів – спадкоємець престолу Олександр II і княгиня Олена Павлівна.
11. 15 років – стільки поет провів в Україні за все життя. У 14 років він виїхав із України з поміщиком Енгельгардтом, якому прислужував із дитинства, і потім приїжджав в Україну лише погостувати.
12. Тарас Шевченко багато разів за своє життя закохувався. Серед симпатичних йому жінок були односельчанка Оксана Коваленко, польська швачка Дзюня Гусіковська, натурниця Амалия Колдберг, княгиня Вєрвара Рєспіна-Волковська, дружина полковника Ганна Зявєрська, Анна Ускова. Після повернення із заслання Тарас закохався в 14-річну актрису Катерину Плутову, а останнім коханням його стала 20-річна служниця Ликєра Полуєва. До самої смерті Тарас Григорович мріяв знайти коханця і побудувати сім'ю, але ні з ким не склалося тривалих стосунків. Крім цього, є версія, що у поета був роман із дружиною Михайла Максимовича – Марією, адже через 9 місяців після початку їхнього тісного спілкування у Максимовичів народився син. Однак багато істориків називають це чутками, оскільки Михайло був близьким другом Тараса, і останній не міг так із ним вчинити.

Тарасова мати: невідома доля

Увесь "рід" Тарасової матері – мориньські Бойки – складався з самих піших "халушників" та "найманців". Коли батько Тарасів не потрапив іще до цієї найубогішої верстви невольників, то завдячував це своєму розумові, великій працьовитості та життєвій спритності: був письменний і, як кажуть селяни, "з бувальців".

Про матір Тараса Шевченка ми знаємо досить мало. А якою ж була вона жінка, яка

вирядила генія України? Спробуємо відповісти на це питання.

Багато чого про рід Шевченків ми знаємо з книги Олександра Кониського "Тарас Шевченко-Грушівський".

У хвилюєтому та зеленому кутку Звенигородського повіту (нині: Звенигородський район Черкаської області) є двох сіл: Моринці і Кирилівка, яких до віку вічного не забуде український народ. Моринці і Кирилівка стоять перед очима історії відродження українського письменства і національно-культурного життя нашого, бо звідси сіл навки зрослася з іменем генія українського слова Тараса Шевченка.

Кирилівка і Моринці належали до маєтностей Енгельгарда. Між його кирилівських кріпаків з початку XIX віку були і родина посполитого Івана і жінки його Марти Шевченків-Грушівських. Син його Григорій одружився з дочкою посполитого з Мориньць Явима Бойка – Катериною, і жив з нею при батьках в Кирилівці.

Невідомо певно, з якої причини Григорій, поживши кілька років з батьками, перебрався в Моринці. Сім'я Григорія поселилася в опустілій хаті посполитого Коця, яку купив для свого зятя Яким Бойко. Тут 25 лютого (9 березня) 1814 року Катерина Шевченчиха повила сина Тараса.

*Мирно спала Земля унокорена,
І плыв од відлиги саях.
Та колись через верби галони
До Землі обізнався Бог.
І накрапав березовим соком
На льоду. Що лишала зим:
«Подарую тобі Пророка,
Линя народили його сама».
...В чорних Моринцях – морак – моркою,
Хатка – хатинка вітрам на нусці.
В темну хату свічкою-прірою*

*Їлила Земля у старенькій хустиці,
І кази кришуватими клинцями
Степ у небо вагшая барозю,
У хатині, хатині, сіриці
Розродилась Земля на Весну.
А ще в бурю, у бурю в ротачі,
Коли холод проймає до кісток,
Світ новий зачинається адосетяч,
В світ новий вирюваня Пророк*

Ірина Кримська «Тарас Шевченко»

Увесь "рід" Тарасової матері – мориньські Бойки – складався з самих піших "халушників" та "найманців". Коли батько Тарасів не потрапив іще до цієї найубогішої верстви невольників, то завдячував це своєму розумові, великій працьовитості та життєвій спритності: був письменний і, як кажуть селяни, "з бувальців". Навчившись стельмаства, підробляв на життя цим ремеслом, а в відповідні пори року ще й фурманував або й чумакував, возячи різний крам то до Києва, то до степового Єписавету, а то й до самого моря – до далекого "Одесу". Тільки невпинною тяжкою працею Грицько й Катерина Шевченків могли сьак-так утримати себе й дітей, що їх у 1818 році мали вони вже шестеро. Тарас прийшов на світ третій із черги: перед ним – брат Микита й сестра Катерина, що ньому – Йосип, Ярина й сліпеньаа Марія. Коли пізнав, згадуючи життя своєї родини, поет писав:...

*Робота тяжкаві... Ньолові
І помалостили не дають,*

то чього не перебільшував: у світлі документальних історичних даних тодішнє життя кирилівських селян астає в нашій увазі, як справжнє пекло, яким воно уваялося й Шевченкові:

*Мені аж спираю, як зладію
Оду хатину край села*

*Мене там мати повила
І повиталою, стівало,
Само нудь-у перетівало
В свою хатину, а ній само
У ній хатині, у раю,
Я бачив пекло...*

Тяжко працюючи на панщині, батьки Тарасові мусли обробити ще й кляють землю, визначеної їм на прохарчування. А треба ж було ще й самих себе й шестеро дітей одягти й обуть, та ще й державні податки заплатити. Тяжке й безраднє життя, і не було в ньому жодного просвітку!

Але поки весь жах тієї кріпачької дійсності дійшов до свідомості Тараса, хлопець мав свої роки й безтурботного дитячого життя. Хата Шевченків стояла на краю села. Убога й стара, "під солом" яною стріхою з чорним димарем", була вона "навколо побілева".

*За що, не знаю, називають
Хатину в гай тихим рясом,
Я в хаті мучився колись,
Мой там сльози пролились,
Найперші сльози. Я не знаю,
Чи є у Бога люте зло,
Щоб у ній хаті не жилось
А хату рясом називають!*

(Тарас Шевченко "Якби ви знали, паньчі")
Перед хатою був квітник старшої сестри Тарасової Катрі, коло воріт росла стара розлога верба з засохлим верхів'ям, а за нею стояла клуна. За клуною був сад, а через сад провадила стежка вини до левади, за якою в долині, ледве чутио дьоркочучи, плыв "струмочок, оточений вербами й каліною та повитий широкочлестими темнозеленими волухами". У тому струмочку купався малий Тарас, у тому "розкішному" садку засинав він не раз "справжнім безтурботним сном". Коли мати працювала на панщині або на своєму полі, Тараса доглядала "незабутин сестра" його Катерина, його "терпелива, ніжна нянька", старша за нього на вісім років. Це його власні згадки про рідну хату й перші роки дитинства. Хлопець був являвий, непосидючий. Тяжко його було доглядати: то землі вийється, то зовсім геть із села утече. Сестриня опіка теж скоро скінчилася, бо коли Тарасові мавав п'ятий рік, прийшла на світ Маруся, що вьмагала подвійного догляду, бо була сліпеньа.

Серед вражень раннього дитинства, що міцно вирізьбилися в душі прийдешнього поета, було одне дуже яскраве, згодом поглиблене пізнішими споминами й переживаннями: це була його ніжна приязнь із сусідчиною дочкою-ривесницею – миленькою кучерявою Оксаночкою Коваленківною.

Оксана й Тарас ще маленькими дітьми вкунті грався й "любився", а потім одне одного й покохали. Сторінки їхнього дитячого роману розгорнуться трохи згодом, а поки Тарасові лише посьмий рік, ми бачимо що пару малюк перед очима їхніх матерів, що, дивлячись на спільні дитячі забави своїх махунчиків, жартома розмовляють про їхні одруження:

*Ми веселочі колись росли,
Маленькими собі любистися,
А матері на нас дивились
І говорили, що колись
Одружимо їх...*

Ріс Тарас, як більшість сільських дітей, під Божою опікою, але вже від самого малку відрізнявся з-поміж ровесників своїми здібностями.

*Вразливе і допитливе, калоче, як будинок,
Під бурями над Тихими росло дитя-кріпак.
Змішалося, дивувалося, зирнуло стебло
І відірвало навчалось в житті добро і зло.
(Василь Дергач "Весняний тріа")*

Грицько Шевченко, батько Тарасів, був людина розумна й письменна. По святах – особливо, мабуть, зимовими місяцями – читав він у голос "Минею". Книга ця була серед письменних людей на Україні дуже популярна. Для вразливого хлопця слухання писаних урочисто державною мовою оповідань про святих мучеників, що, не вагаючись, віддавали життя своє за Христову віру, про свангельські події, розвинчені повним життям народним апохрифічним мотивами, відкривало дивний світ, світ далекий, але повний жахливих подій і чудес та зворушливих, осаних моральною красою, образів – світ героїчних змагань. Але, крім цієї друкованої книги, де стільки було цікавого про давню боротьбу "стратегів Божіих" за віру й правду Христову, була в Тараса може й ще цікавіша друга книга про лютісне невідомо боротьбу, що ще не так давно зросила кров'ю всю околицю рідної йому Кирилівки та й саму Кирилівку. Тією живою книгою були оповідання старого діда Івана про т. зв. "Колішницю", про криваве повстання селян-кріпаків проти польських магнатів у 1768 році. Дід Іван сам був учасником тих подій. "Ветхий деньми", був він ще зовсім сильний фізично. Коли Тарасові минуло 6 років, дід утретє оженився, мавши щось коло 80 літ. Про ці ділові оповідання Шевченко згадав пізніше в епілозі до поеми "Тайдамани", і згадка ця яскраво ілюструє нам щкану й важливу сторінку поетового дитинства:

*Бувало, в неділю, зкритий Минею
На чорні з сусідом пивши тієї,
Батько діда просить, щоб той розказав.
Про Колішницю, як колись бувала,
Як Загізник, Готта джита покораю,
Стоятий оті, як зорі, стали...
І мені, малому, не раз довелося
За титара плакати. І ніхто не бачив,
Що мала дитина у кунючку плаче...*

Цю добу свого життя Шевченко називав пізніше "майже щасливою", але настала перша подія, що затьмарила, подія, що в психіці хлопця зворала глибоку борозну-рану. 20 серпня 1823 року, коли Тарас мав 9 з половиною років, заснула вічним сном його мати: й

...ще молодого у могилу

Нужда та праця положили...

*А їй було замідов сорок літ.
Та й ті вже дотягли - не довесили,
В часах мовчали діточка малі,
У словах найстарина голосила.
Вона амрала важко, як земля,
Бо дітки свої сирітством зав'язала.
Віджинувалися чужі жінки,
А на свої – таки не дочекала.
Та ще й не остило. Літо же на порі,
Земля серцева тепла і ласкава...*

*Вмирали мати вранці при зорі,
Моталась росам і при "яким травал.
Наталі Давидовська "Шевченкова мати"*

В книзі Оксани Іваненко "Тарасові шляхи" є величкий розділ, який називається "Смерть матері":

- Со святами упокою рабу бою Катерину, іде же несть болісні, печалі, ні подихання, - виступає джк і пускає нізе око аж під лоба, і косця, схожа більше на оселедця, ніж на звичайну дяківську косу, труситься в тавт. І за шим приспівом шоразу жінки починають голосити ще дужче. Тато іде сирій, зигнутий і не відражає очей від групи, Тарас іде за руку з Ярншкою, а за Ярншину сліднищо тримається сніпа Марійка. Микита веде Йосипа. У труні лежить мати, така спокійна-спокійна, з повняжним, як у свято, обличчям – тільки обличчя зовсім жовте, ніби з воску. Майже все літо конала, біда, та хіба ж зановий шя те зважав? І жала, і в'язла, як завжди, а вже як обмозотились – доходився її ноги, доробився руки, - лагла на покуті і не встала. Не віряться Тарасові – неже матинка не підведеться, не глане на нього і не скаже нічого?

- Діє же несть болісні, печалі, - виводить джк і трисе косою-оселедцем."

А чому тут і болісні, і печалі? – думає Тарас. – А там десь не буде, так там же зитина одна, без нас

– Ярншка теж від сліз.

- Мамонько, мамонько... – шепоче вона, але не розуміє ще як слід, що сталося. От тільки коли довели труну до вбогого кладовища, і піл прочитав останню молитву, і труну почали спускати на двох білих сувоях полотна в могилу, діти заплакали від страху.

- Не кидайте туди маму! Не кидайте! – закричала Ярншка і схопила дядька, що спускав труну, за руку.

- Бідна моя спротночко! – заголосила Маламужка, відлягачи Ярншку.

Тарас брудними рученятами витирає слези і розвін чорні мути по всьому обличчю.

Почали кидати землю на маму, і вирис горбик, вироста ще могилка.

Григор глинув на дітвору – одне одного менше, згрудився коло нього.

- Отака дрібнота та без матері! – зітхнула

Маламужка і почала роздавати коливо людям за упокій душі. Пізнавайте минувшину разом з спільнотою "На скривалях"

Мала мати Тараса всього 37 літ. Покинула спронтами шестеро дітей. Старшому Микиті було 13 років,

найменшій Марусі – 4. Смуток і безнадія завітали до вбогої хатини. Батькові не до малечі було: треба було своє тяжке кривацьке тягло тягнути. Старша дочка Катерина, козишня Тарасова нянька, ще на початку року видалася заміж у село Зелену Діброву. Ярнші ж лише восьмий рік минав. Хатне господарство лишлося без ока господни, діти – без усякої опіки.

Мусив Грицько Шевченко оженитися – у селянському побуті в таких випадках це річ конечна, просто немінуча. Розглянувшись, іншої дружини не знайшов, ніж удовиця, бож яка навіть найбубогіша дівка-неділка за вдівця іде, коли він повну хату дітей має. Пішла за нього ще молода Оксана Терешевичиха, що овдовіла теж із трьома дітьми. Старий батько теж її Грицькові нарав. Ще тісніше зробилося в убогій хаті Шевченків.

Тужили діти за матір'ю, а найбільше, мабуть, чугливий Тарас. Не мав до кого тулітися, не мав заступниці, щоб його боронила, коли прошепетиться. Із смутком геть пізніше згадував, як у Святи-Вечір того року старим звичаєм повесели вони "трос" – очевидно, Микита, сам він та Ярнша – свату вечерю дідові Іванові. Коли почали промовляти освячену віками формулу: "Святий Вечір! Прислали нас, діду, батько й мати...", то перед словом "мати" занулися і "всі троє заридали": "нам – згадує поет – не можна було сказати: "і мати".

Життя родини Шевченків обернулося у справжнє пекло. "Хто бачив хоч шалеку мачуху й так званих зведених, той, значить, бачив пекло в найбогіднішому траомфі!" – оповідав пізніше сам Тарас. "Не минало години без сварки й лайки між батьком та мачухою: мачуха особливо ненавиділа мене, мабуть, за те, що я часто душовав її кволого Степанка". Отже найгірше в тому родинному пеклі було Тарасові.

Старша сестра Шевченка, Катерина, яка вийшла заміж у село Зелену Діброву за Антона Красницького, доглядала маленького Тараса, тому в родині Красницьких найбільше збереглося спогадів про його дитинство. В книжці "Дитинство Тараса" (Дитвидав, Київ, 1959), яку написав правнук Тараса Шевченка по сестрі поета Катерині – Дмитро Красницький наводимо багато загадувань про Тарасову матір. Проте, як у кожному художньому творі, є й вигадка – домисел. Але це не змінює її значення.

Із всього цього можна зробити такий висновок: Тарасова мати була, як і багато того часу мільйонів українських жінок, звичайна сільська кріпачка, яка народила шестеро дітей, тяжко працювала і померла, не доживши і сорока літ.

Проте

Щаслива мати, породивши сина.

Щасливий син, прославивши її.

На світі є Шевченко й Україна –

то батько й мати дорогі мої.

ЯКІ ЖІНКИ ПОДОБАЛИСЯ ШЕВЧЕНКУ

Живи, таті, "щоб земля горіла на три сажки". Жінка, на його думку, мала би бути пристрасна, енергійна. Так, під час гостювання в Яготині у Рівнянці Шевченко здружився із вихованкою родини Глифірою Песоліною. Обдарована маламра, дівчина не була красою, однак її розумне обличчя, вогненний погляд, пишні кучері справили враження на донкозінця.

Княжна Варвара Рєшніна, закохана у Шевченка, незабаром реанімувала до цієї симпатії. Однак старшу на шість років панну затягє справіям радше як подругу та опікунку. Одного разу, не витримавши, Варвара вигукнула у присутності заворошеного поетичним читанням товариств: "Коли Глифіро продасть свій перший образ і, як обшита, віддасть мені ці гроші, я викоплю за них золоте перо й подарую його вам".

МАНІЯ ОДРУЖЕННЯ

Після повернення з заслання Тарас Шевченко намагався одружитися. Випадає, що він шукає не стільки коханця, скільки порятунку від самотності. Обранця має бути гарною, чепурною, доброю господинею. Тож і звертає поет увагу не на панночок, а на простих дівчат. "Ті одужковані та вродюковані панночки в зубех пав'яків", — пише він. У 1859 році Шевченко влюбив Хариту Дзюговоленивну, наймогучу свого брата Варфоломія.

Обранця має бути гарною, чепурною, доброю господинею. Тож і звертає поет увагу не на панночок, а на простих дівчат...

Він мріє оселитися із нею у садибі над Дніпром. У листах Шевченко просить брата та його дружину посприяти Харитиній справі. Однак ті проти такого шлюбу, вважаючи, що Тарас уже надто віддався від народу; йому потрібна така дружина, з якою можна було би поговорити про творчість, про ідеї, про щось, що виходить за межі побуту. Та й сама Харита не хоче заміж за старого дивака, хоч і кумира маті. Зрештою, вона закохується у шшара, за якого згодом і виходить воніж.

ОСТАННЄ КОХАННЯ

За Харитово Шевченко сумує недовго. Хоч і він і пише братові Варфоломію прохання підшукати йому нову наречену-красуно, однак знаходить собі чорноброву українку в Петербурзі. Це Лікєра Полусмак(Полусмакова), якій судилося увійти в історію як останньому нещасливому коханцю поета. Лікєра, з описів, не була красою, однак була добре збудована.

Вона не дуже розуміла мрії Тараса про життя на дуроті. Мріяла вийти заміж за пана і як пана не хотіла ні сільського життя, ні самотності, без служби, порядкувати у дімі. Шевченко дорікає їй за похлябість, вона повсюкчас спирається через те, що дівчина не хоче поводитися відповідно до поетових уявлень про ідеальну жінку. 45-денний роман Шевченка і Лікєри закінчується драматично: поет викликає, що у його нареченої роман з лавом, а згодом намагався через усіх спільних знайомих відібрати у Лікєри свої подарунки, щоб "спалити їх у неї на очах".

Прикро, але справжній жіночий любов прийшла до

Тараса Шевченка тільки після його смерті. Навіки з нами залишився той, хто

робив своє велике діло, хто не змінив шести живих і кого їдало інше тяжко зароблене шмаття, найкращий і найцінніший скорб лише по смерті – невмирунчу славу. Пам'ять про нашого народного поета, великого Кобшара повинна бути для нас святинею. Шанувати цю пам'ять – священний обов'язок кожного, хто дорожить своєю національною честю, своєю гідністю, своєю добротою ім'ям.

Кобшарівська